

Sekizinci Gün

Birinci Celse

4 Teşrinievvel 1932 Salı

Açılma saati 14

Reis — Kâzım Paşa Hazretleri

Kâtipler — İsmail Müştak Bey, Ali Rıza Bey

Reis — Müzakereye başlıyoruz efendim. Dünkü zabıt hufâsaları okunacaktır.

Zabıt hu'âsası

Türk Dili Tetkik Cemiyeti Birinci Kurultayı, Türkiye Reisi Cümhuru Gazi Mustafa Kemal hazretlerinin yüksek huzurlarıyla, teşrinievvelin üçüncü pazartesi günü Dolmabahçe Sarayında Kâzım Paşa Hazretlerinin riyasetlerinde yedinci iç-timarını aktetti.

Geçen içtimarın zabtı okunarak aynen kabul olundu.

Söz alan Uşşakî Zade Halit Ziya Bey kürsüye gelerek Türkçeyi muhtelif devirlerin muhtelif şive ve üsluplarıyla tanımış ve bunların hepsini ayrı ayrı sevmiş olduğunu söyledikten sonra Türk dilinin zenginlik ve güzellik noktasından başka dillere nisbetle mevkiini tayin için Garbın dört büyük dilini, İngilizce, Almanca, İtalyanca ve Fransızca'yı, kendi sarf ve nahivlerindeki güçlükleri teşrih suretiyle mukayese ve buna mukabil Türkçenin teşkilât iytibariyle daha nekadarkolay, fikirleri ifade noktasından daha nekadarkabiliyetli olduğunu izzah etti ve kuvvetli uzviyetlerin kendi bünyelerine sokulmak isteyen yabancı maddeleri atmaları kabilinden bir harekette Türkçenin de kendi inkişafına engel olan Arapçayı lisan bünyesinden çıkarıp atması lâzım olduğunu ve akıllara hayret verici inkılâplar yapmış olan Büyük Elin bu çok lüzumlu dil inkılâbını da yapacağına iyman bulunduğunu söyledikten sonra bütün münevverlere düşen vazife o Büyük Elin işaret ettiği yolda yürümek olduğu tavsiyesiyle hitabesine nihayet verdi ve celse on dakika müddetle tatil olundu.

İkinci celse Kurultay ikinci Reislerinden Maarif Vekili Reşit Galip Beyin riyasetinde açıldı. Söz alan Ahmet Cevat Bey tanzimat ve meşrutiyet devirlerinde takip olunan dil siyasetinin muhafazakârlığı neden ileri geldiğini ve bu muhafazakârlık telâkkisi ile Arapça ıstıhlara karşı nasıl anarşik bir reaksiyon başladığını ve bu reaksiyon kuvvetiyle halk dilinin içinden ne suretle öz bir lisan doğduğunu izzah etti ve T. D. T. Cemiyetinin muhtaç olduğumuz ilim dilini yaratabileceğine iymanı bulunduğunu söyledi. Reis Bey âzanın dinlenmeleri için on dakika müddet konuşmağa nihayet verildiğini bildirdi.

Üçüncü celse Kâzım Paşa Hazretlerinin riyasetinde açıldı. İlk söz alan Ali Canip Bey siyasî tanzimatı müteakip Şinâsî ile başlayan medrese malı iskolâstik yazı dilinin halini anlattı, bunu istihlâf eden Ziya Paşa, Namık Kemal ve Abdülhak Hâmîten sonraki Serveti Fünuncuların bahsetti ve biri edebiyatı cedideden, diğeri Âşık Hasandan iki manzume okuyarak bunlar arasında sevimlilik ve Türkçelik noktasından bir mukayese yaptı, bunu müteakip "ölümünden sonra" ve «Haç Yolunda adlı eserlerden iki ve bundan altı yüz sene evvel yazılmış Türk eserlerinden üç nesir parçası okudu. Ve bugünkü neslin yazıları hem lisan, hem de zevk ve üslûp itibariyle gelip geçmiş eserlerden üstün olduğunu söyleyerek Türkçenin derlenmesi ve Kamusu bu Kurultayda verilecek kararlarla hal edileceğini beyan etti.

Bundan sonra Reis Paşa programın ikinci maddesi hakkında şimdiye kadar Cemiyetten ve Kurultay âzasından söz söylemiş olanlardan başka daha yirmi beş zatin isimlerini yazdırmış olduklarını ve bunlara hepsine söz verilecek olursa esasen lüzumu kadar tenevvür etmiş olan bir mesele için Kurultayı daha birçok işgal etmek mecburiyeti hasıl olacağını, halbuki programın müzakeresine başlanmamış maddelerinden Kurultayca tensip edilirse yalnız tezleri cemiyette okunmuş olan zatlara söz verip diğerlerinin tahriren Riyasete tevdi edecekleri mütalâalarını bilâhare teşkil olunacak encümenlerde tetkik edilmek üzere oraya havale etmeği en pratik ve faydalı yol olarak düşündüğünü söyledi ve bu mütalâa Kurultay tarafından kabul edildi.

Bunu müteakip T. D. T. Cemiyeti âzasından Reşat Nuri Bey söz alarak medeni milletlerin dillerine nisbetle Türk dilinde kırk bin kadar ıstıhlara noksan yani bu kadar mefhumun ifadesi imkânsız olduğuna işaret ettikten sonra bu noksan yüzünden gerek muharrirlerin ve gerek mütercimlerin çektikleri sıkıntıları misallerle izzah etti. Ve Türklüğün zengin kaynaklarından çıkarılması mümkün olan işaretlerle bu noksanı doldurmağa çalışmak en esaslı iş olduğunu ve bu eser Büyük Gazinin ebedi Türk milletine yine ebedi bir yadigârı olacağını söyleyerek hitabesine nihayet evrdi. Dört teşrinievvel salı günü saat on dörtte toplanmak üzere içtimaa nihayet verildi.

Kurultay Kâtibi
Ali Rıza

Kurultay Kâtibi
İsmail Müştak

Kurultay Reisi
A. Kâzım

Reis — Mütalâa var mı efendim?

Zeki Bedros Bey — 35 bin lûgat var olduğunu okudular; halbuki bendeniz 55 bin lûgat toplanmış olduğunu arz etmiştim.

Reis — Aslı zabıtta vardır efendim, bu hulâsadır. Başka mütalâa var mı?

Azadan bir zat — Ali Canip Beyefendiye ait olan ifade hulâsaya (geçen lisanlara üstün olduğunu) tarzında geçmiştir zannederim bu (olmadığı) olacaktır.

İsmail Müştak Bey — Hayır efendim öyle değildir. Bakınız aynen okuyorum (Ali Canip Beyin Erenler Tekkesi isimli kitapba ait ifadesi okundu)

Azadan bir zat — Efendim; hulâsada (25) zattan bahsediliyor. Tezlerini hazırlamak için uzun seneler uğraşmış olan bu zatların isimlerinin zabta geçmesi münasip olur.

Reis — Zabta geçecek ve neşrolunacaktır, efendim.

Abdi Tefvik Bey — Dün üçüncü ve dördüncü maddeler hakkında söz söylendi halbuki hulâsada ikinci madde hakkında söz söylenmiştir, deniyor. Tashih buyrulmasını rica ederim.

Reis — Tashih ederiz efendim. Başka mütalâa var mı? Dünkü zabıt hulâsası kabul edilmiştir. Söz Dr. Saim Ali Beyindir.

Dr. Saim Ali Bey — Muhterem Büyük Reisimiz Gazi Hazretleri, muhterem hanımefendiler, beyefendiler; Kurultayın mesaisinin oldukça müşkül bir yerine geldik. Yanî Türk dili hakikaten bir medeniyet dili olabilir mi? Kendi anasını öz Türkçe kelimeler teşkil eden ve onların irtibatlarıyla husule gelecek terkip ve yeni şekiller sayesinde bir ilim dili, meslek dili, bütün sanayiın istediği ve bütün şubelere adapte olacak bir dil olabilir mi?

Malûmu alınız her şey arzuya, iytibara vabestedir. Eğer biz kendi sözlerimize iytibar edersek, bir ıslahat yapmak için kendi millî söz unsurlarımıza kıymet ve ehemmiyet verirsek Türkçe değil, Türkçeden daha zaif olan herhangi bir dil de medeniyet dili olabilir. Yeter ki iytibar edilsin.

Bu hususta herkes Türkçenin basitleştirilmesi, kolayca kullanılır ve her şeye yarar bir dil şekline konulması taraftarıdır. Yalnız miktar meselesinde fikirler değişiyor; yani bu fikrin kimse aleyhine değil. Yalnız etüd ve doz meselesidir. Sonra böyle bir etüd yaptığımız ve yakından tetkikatta bulunduğumuz zaman ilmi bir usul vardır. İnsan bir (impasse) e geldi mi hariçten misaller ister ve tatbiki bir usulle işin içinden çıkmak lâzım gelir. O vakit bizden evvelki milletlerin nasıl yaptığı mevzuubahs olur. Bu husustaki tezlerini izzah eden arkadaşlar kendi tabiatlerine göre acayip ifadelerde bulunuyorlar. Meselâ Almanlar ıslahatı ilmiyeyi basitleştirmişler bir şey çıkmamış deniyor. Bu bir kaba kurnazlıktır. Meselâ Almanlar telefon kelimesi yerine ferspreher dediler ama yine telefon kelimesini kullanıyorlar. Böyle demek bir kurnazlıktır. Böyle bir iki kelime ile Alman ıslahatının ruhunu ifade etmek istemek bir kurnazlıktır. Dili basitleştirmek için muhtelif ihtiyaçlar vardır. Bu ihtiyaçları

mezcutmek te, muhalefet te bir kurnazlıktır. Biz halkı bilgililemeye mecburuz. Bugünkü Türklüğü yaratan heyetin içersinde aklen faal orta tahsil yapmış büyük bir kütleye ihtiyacımız vardır. Orta tahsili yaparken, biliyorsunuz, birkaç sene uğraşılıyor. 7 yaşında giren bir çocuk 16 - 17 yaşında mektepten çıkacaktır. Bunun irfanını tezyit etmek için ıstılahatı ilmiyeyi öyle tertip etmeliyiz ki çabuk anlasın ve hazmetsin. Bundan sonra da eğlenmeğe, spora vakit bulsun, hastalanmasın. Maarif işiyle meşgul olan arkadaşlarımız bu ihtiyaçları takdir ederler. Mekteplerde çocuklar fizik, nebatat ve sair ilimler tahsil ederken birçok ıstılahat karşısında kalırlar.

Bazılarımız diyoruz ki: eskiden çocuklarımız pek çabuk kavrarlardı. Şimdi 12 senelik mektep hayatı içinde bir çocuk neden kavrayamıyor? Bunu anlamıyacak ne var? Eskiden dört ders idi. Bugün 3 - 4 mislidir. Terkiplerde meselâ: azmı adut, büteynieymen gibi terkipler yerine sağ yürek kovuğu ve kolkemiği gibi terkiplerle, ıstılahatları basitleştirilerek ötekiler ortadan kalktıktan sonra bu işe büyük bir volonte koymak lâzımdır ve hatta büteynieymen için sağ yürek kovuğu, diye bir karar verdik mi böyle çocuklara vakit kaybettiren, cerriye fasilesi gibi ıstılahatlar kullanan muallimleri cezalandıracağız. Hatta azledeceğiz. Bu memleketin irfanına doğrudan doğruya bir hiyanet demektir. İlmin bu kadar terakki ettiği bir zamanda bütün arkadaşlarımız bilirler ki bu yirmi, yirmi üç yaşında bir adamın alacağı hazinesi irfanı on altı yaşındaki bir çocuğa vermek demektir. Deniyor ki zamanın önüne geçilemez. Bir insan için mutlaka bir tahsil zamanı lâzımdır. Fakat yirmi, otuz bin tonluk bir geminin eslihası on bin tonluk bir gemiye yükletilebilir mi? Taşıyabilir mi? Fakat şimdiki terakkiler sayesinde sefinenin bünyesinde öyle tebeddülât yapıyor ki yirmi, otuz bin tonluk bir geminin eslihası on bin tonluk bir gemide kullanılıyor. Bu zırlımın bünyesinde ne yapmak lâzımsa o yapıldığı zaman böyle çok şeyler mümkün oluyor. Burada bir tetkik vardır ki bize çok lâzımdır. ıstılahatı ilmiyeyi yaparken bizi muvaffakiyetsizliğe sevkeden nelerdir? ıstılahatı ilmiye arşaik olmamalıdır. Biz Fransızlardan sözleri buraya nakledeirken Darülfünunlarda — vakia Darülfünun böyle değildi fakat mektebi tıbiyeler ve mektebi mülkiyeler vardı — Komisyonların mazbatalarında: falanca lûgati açtık baktık ki bunların milli mukabillerini aramak boş şeydir yazılıdır; ve çünkü bu lisanı kullanan milletler de kendilerine ıstılahat ararken Lâtinceye ve saireye müracaat etmişlerdir. Bunları arşaize ederken başka milletlerin ıstılahatları böyle çıktı diye Mazhar Paşa ve daha eskiler vaziyete hâkim oldular. Nebatat, ulûmu tabiiye, fizik, kimya gibi şeyleri mukabillendirdik dediler. Bilirsiniz ki millet bu gibi şeylere bigâne kaldı, etranje kaldı, uzak kaldı. Bugün memlekette on milyon insan (tasavvur) kelimesinin ne demek olduğunu bilmezler. (Zihniyet) ne demektir, kaç kişi bunu telâffuz ediyor? Böyle birtakım tabirler vardır ki bunlara çalşılmadı. Aynı zamanda yazı dilinin teknik yolunda da çalşılmamıştır. Geçen gün burada tayyare kelimesinden

şikâyet edildi. Vaktiyle (uçku) denmemiş te tayyare denmiş ve o kadar içeri girmiştir ki bunu değiştirmek imkânı kalmamıştır. Böyle bir şey bir daha yapmayalım diye bir şikâyet işittik. Bu bir ademi memnuniyettir. Bizzarure tayyare kelimesini kullanıyoruz denmektedir. Tayyareyi eskidenberi kullanmaktayız. Fakat beş senelik bir kelime vardır: Hoparlör. Buna (çağırak) mı diyelim, bağırak mı diyelim, ne diyelim; mikrofon yine böyle. Böyle bir telâş yoktur. Binaenaleyh bu gibi işlerde arzu ile hareket etmek ve coercitif hareket etmek iycediyor. Bundan anlaşılıyor ki volontenin burada hâkim olup olmaması meselesi evvelâ akıl ile olur. Beykardeşlerim, hanımefendiler, kuvvetli akıl ile olur. Biliyorsunuz ki Fransada otuz sekiz milyon halk vardır. Orada kime sorsanız Fransızca medenî bir dildir derler. Ve bugün hangi Fransız âlimine sorsanız biz hepimiz Frankofonuz (Lejyon etranjer bile Frankofondur) ve Fransızca konuşuyoruz derler. Fransızca konuşuyorlar fakat yine burada bilgili arkadaşlarımızca malûmdur ki Fransanın Şimalinde dört, beş türlü dil konuşurlar. Armorik, Valon, Flaman, Arden, sonra Şarkta Akitanya dilleri, Katalan, Bask dilleri vardır. Bundan sonra Dofine, Savuva Langedok gibi hepsi 8, 9 türlü dil konuşulur ve bunlar birbirlerinin konuşuklarını hiç anlamazlar. Bunlar kaç kişidir, on milyon dört yüz bin kadardır. Çünkü Fransa ıstılahatı ilmiyesini yaparken mektep ıstılahatında dinî (reforme) yapılmadığından mıdır, nedir, arşaize etmişlerdir. Bu halkı teşkil eden kütieler konuşurlarken Fransızca konuşabilirler. Ve konuşmak için de, konuşurlarken de saltanat kelimelerine müracaat edebilirler.

Fakat mektep diline geldikleri vakit karşılıklarına birtakım mahzurlar çıkar ki bu mahzurlu kelimelerden birkaç tanesini söyleyeceğim. Jeoplasti sahra tahkimatı yapmak demektir. Bu hakikaten erkaizimadır. Sonra hangi birini intihap edeyim. Pek çok misali var. Meselâ (artokarp) (ekmek ağacı) demektir. Sonra (astrokop) gökte yıldız arayan şey demektir. Hülâsa uzatmıyayım, Gök bilgisi diyemez, hava bilgisi diyemez, yıldız bilgisi diyemez. Kelimenin adına (Meteoroloji) (kosmografi) (Astromni) derler. Ondan dolayı 11 milyon adam bilin kalmıştır. Halbuki biliyorsunuz (56) milyon Alman var. Burada iki dil konuşan ırklar, halklar çok azdır. Bunun da bir sebebi var. Hepsi 3,5 milyondur. Neden böyle (38) milyon adamın içinde 11 milyon kimse biling. Fakat 56 milyon adamın içinde ancak 3, 4 milyon Bilingdir? Almanya böyle bir vaziyet karşısında kaldı da öteki kalmadı diye sorulursa, aşikârdır ki bugün Fransa kadar bahtiyar hiçbir kıt'a yoktur. Her birşey iytibariyle Almanya biliyorsunuz birçok sıkıntılar çekti. Ve onun içersinde birtakım İslav dilleri (Sorap) (Kaşup) (Laviç) dilleri gibi, bunların hepsi yıkılmış gitmiştir. Çünkü maarifçilikte dağdan inen biling bir adam, dağdan inen bir çoban mektebe gittiği zaman ve Almanca konuşmağa başladığı vakit bakıyor ki 30 kelime 100 kelime oluyor. Şayet yüz kelime öğrenmişse 300 kelime oluyor. Çünkü kıymeti çok ve birbirine tutturmak suretiyle 1000 kelime sayesinde 5 bin kelime anlaşılıyor. Al-

manca on beş bin kelime, on beş bin teknik kelime içersinde bir iki bin tanesi bozuktur. Ama onda dokuzu mürhîş güzeldir. Bir adam bin kelime öğrendi mi onun bünyesi sayesinde dört bin kelime kullanabiliyor. Galiba aslan dini reformlar tesiriyle olacak ki lisanlarını okumak için iyice tahlilden geçirdiler. Aynı kelimeleri meselâ (jeoplasti - Schanzenbaukunst) (sahra tahkimatı yapma ilmi). Sonra (Metronom) u (Taktmeser) yaptılar ki musikide kullanılan bir âlettir. Sonra (Assimilation) = (Aneignung), (astrokop = Sternsucher yıldız arayan) Bunun neticesi ne olmuştur? Bir optik fabrikasına giderseniz ayağı takunyalt bir adam gelir. Fevkalâde bir âleti kendi diliyle anlatır. Onu tarif ederken bir iki kelime Lâtince söyler. Alt tarafını kendi diliyle anlatır. Onun için halka anlatmak, halka bildirmek hususunda disipline doğru gitmek, ve ıstılahatı ilmiyeyi yaparken bazan cezri, fakat çok cezri olmak, bu işi büyük bir volonte ile yapmak lâzımdır. Buna muvaffak olmak için elimizde ümit kapıları pek çoktur. Hakikaten bu muvaffakiyet kapıları pek çoktur. Bizim memleketimizin bünyesi şudur: Anadolu'da 10 - 12 şive vardır. Bunların hepsi birbirini anlar. Fransa gibi değildir. Bir Vanlı sıkıntı çekmeden İzmirde konuşur Kastamonulu bir Türk Adanada ifadei meram eder. Yani bu memleket Fransadaki gibi mektepli, matbaalı, şiirli, muhtelif mıstrallı memleket değildir. Binaenaleyh bir terazi eedecek olursak, kendi dilimizin esasen tarihi, coğrafi ve içtimai vaziyetinden dolayı bunu çabucak yapmış olacağız. Bendeniz muhterem Kulltaya söylemek için çok şeyler hazırlamıştım. Fakat zamanımız kısalmıştır. Ve kongre sonuna ermiştir. Bundan dolayı çabuk bitirmek için metotlardan uzun uzadıya bahsetmek istemiyorum. Deyeceğim ki ıstılahatı ilmiye, meselâ (serom) bu kelime Almanyada yok değildir. Almanyada da Fransada da vardır. Fakat Almanyada bunun yanında (Blutvasser) var, varsa ne çıkar. Şu çıkar ki (blut vasser) denildiği zaman (serom) kelimesinin deniz suyu olmadığı anlaşılır. Vakia seromun ne olduğu ancak bir ilim müessesesinde öğrenilir. Fakat halka bu suretle çok yardım edilmiştir.

Böyle kelimeler ziyadeleştikçe enfüsi, sübjektif kelimelerde kolaylık olması, ve onun içinde daha bir norm husule gelmemesi, kabil değildir. Biz ıstılahatı ilmiyemizi iki senede tedvin edersek, ıstılahatı şiiriye ve edebiye için çalışan adamlar da radikal olmağa başlayacaklardır. İşin içersine girdiniz mi bu sahada önümüzde misaller doludur. Meselâ, iltihap = enflamasyon kelimesini alalım; doktorlara sorarsanız enflamasyon derler. Fakat iltihap kelimesini altıncı yedinci sınıfa, orta mekteplere kuvvetle sokmak için Almanların (blut vasser) için yaptığını yapmağa imkân yoktur. Yine meselâ Almandada (Zünden) yakmaktır. (Zündholtz) kibrittir. Bu zihniyetlerle ilmi ıstılahlar da yaparlar; (Entzündung) iltihap demektir.

Bunu iycat etmekle halk bunu anladı mı acaba? Yani enflamasyon yerine diğerini kullanmakla bir adam ne kazanır? Pek çok şeyi kazanır.

Buraya kat'iyen bir şeyi teklif etmek zihniyetiyle gelmedim. Bu sonra yapacağımız bir iştir. Bunlar bir ihtisas meselesidir ki lisanı aşına olan kimseler arasında yapılması lâzımdır; bunları bir kongrada uzun uzadıya disküte etmek çok yanlış bir şeydir.

Estetik demek zaman işi demektir. Yalnız düşünmelidir ki iltihap kelimesi yerine (yangı) kelimesini koydunuz mu milletin bilgiye doğru olan kudreti çoğalmış olur. (Menej) kalkmıştır, bu beyin zarıdır; sonra (sait) kelimesi kalkmıştır; bu (ön koldur). Burada 24 tane adele vardır, bunların ismi kalkmıştır. başparmak, küçükparmak, adızparmak, çekenler, açılanlar, kapayanlardır, o kadar.

Nahiyei şersufiye = mide üstü, surre = göbek. Biz bakırçalığı dediğimiz gibi kurşun, demirçalığı da diyeceğiz. Bir araya geleceğiz, çalık kelimesini (humuz) yerine kullanacağız. Bundan orta tedrisat talebesi mütelezziz olmaz mı?

Bir çocuk: Beybaba bu böyle mi olur? Bu gayet kolay bir şey; Mikrosofal, Klein köpfig = küçük kafalı, lanj köpfig = uzun kafalı, bu kelimeler ilmilikten çıkıyor mu? Evet, ve böyle olursa çocuk üç günde öğreneceği şeyi üç satte yaptığını görecektir ve hayret ederse, malûmatından kentsesans iytibarile bir şey kaybediyordum, zannederse aldantıyor. Malûmat istilahat bilmek değildir. Onun için bu istilahat yerine Türkçesinin konulmasında fayda vardır. Eğer bizim maarifçiler tahsili 12 seneden 10 seneye inmesinde mahzur görürlerse yine müddet 12 sene olsa da daha müsmir bir netice verir. Talebe bu kalan müddette tenis, futbol ve sair sporlarla meşgul olur. Bugünkü ana ve babaların düştüğü sahte vaziyete düşmez. Bugünkü maarif istatistiklerine bakacak olursak görürüz ki ikmâle kalmadık çocuk yoktur. Matematik kelimesi yerine riyaziyat denilirse ne kazanılmış olur? Bunun yerine (büyük sayı bilgisi) denilseydi tahsili olmıyan bile bunun maanasını hakkiyle anlardı!

Bu istilahatın edebiyat üzerinde de azim tesiri vardır. Avukatlar kendi teknolojisinde, her meslek erhabı kendi mesleğinde kullanılan istilahatı cezri bir surette değiştirmelidir. Bu islahat yapılacak olursa tabiatıyla edebiyat üzerinde de tesiri olacağı muhakkaktır. Hiçbir mütehassıs kendi san'atini derbeder etmek istemez. İstilahlar ilimde değişir de edebiyat bildiğini okur, bu mümkün değildir. Bunlar zahiri iddialardır. Maarif bilgisi her şeye galebe etmelidir. Binaenaleyh bu islahata kökten başlamak lâzımdır.

Ortada bir (evolüsyon lâzımdır) lâfı dönüyor. Evölüsyon dört sene mi kırk sene midir? Sonra (hamle) kelimesinden ne anlıyor sunuz? Buradaki hamle sırtıkla uzun atlamak demek değildir. Biz hamle taraftarayız. Binaenaleyh bir Darülfünun adamı olmak sıfatıyla söylüyorum ki bu işlere elimizden geldiği kadar gayret edeceğiz ve bu meseleyi halledeceğiz. (Alkıtlar)

Reis — Buyrun İhsan Bey!

Ihsan Bey — (M. V. talim ve terbiye heyeti Reisi) Reisi Cümhur Hazretleri, Hanımefendiler, Beyefendiler,

Medenî bir milletin en mühim ihtiyaçlarından biri ilmî ıstılahlarını tespit etmektir. İlmî tetkikler esnasında ıstılah ve tabirlerin ne kadar mühim iş gördüğünü izzaha hacet yoktur. Hangi ilim zümresini ele alırsanız yapılan müşahede ve tetkiklerin neticesini tespit için ya ıstılah kullanmak ya ıstılah koymak mecburiyetinde kalındığını görürsünüz. Bu ıstılah ve tabirler ilmin şu veya bu sahasında yaptığımız müşahedelerin ve tetkiklerin bir nevi zihni işareti ve alâmetidir. İlmî herhangi bir sahasında yaptığımız müşahede ve tetkiklerin neticesini tespit eden ıstılah ve tabirler aynı zamanda o ilmî sahada yapacağımız yeni tetkiklere, yürüteceğimiz yeni muhakemelere esas teşkil eder. İlmî ıstılah ve tabirler, yalnız ilmî sahadaki düşüncelerimizi kendi kendimize veya başkalarına ifade etmek için değil, o sahada bizzat düşünmek veya başkasını düşündürmek için de zarurî bir vasıtaadır. Her fert ilmî bir mesele üzerinde düşündüğü zaman o meselenin en ehemmiyetli müşahede merkezlerini bütün teferruatıyla ihata edebilmek için ilmî ıstılahlar ve tabirlerden istifade eder. Adeta ilmî bir ıstılah ilmî düşünce için bir rehberdir.

Bundan başka umumî ilmî ıstılahların her biri mütemadî birçok ilmî araştırmaların neticelerini tespit etmesi iytibariyle büyük bir ehemmiyeti haizdir. Bugün hayvanların tasnifinde kullandığımız (fıkariyeler) tabiri yalnız bazı hayvanların kemikli olduğuna işaret etmekle kalmıyor, aynı zamanda hayvanlar ilminin uzun zamanlardanberi tasnif sahasında yaptığı tetkikler neticesinde elde ettiği ilmî neticeyi de tespit etmiş oluyor. Bazı ıstılahlar bir ilmin takip ettiği tarihî tekâmülü başlı başına icmal edebilecek kadar şumüllü bir ehemmiyet kazanmışlardır. Eski Yunan feylesoflarının eserlerindeki (ideal) ile bugün bizim fikir diye tercüme ettiğimiz (idée) arasındaki fark, felsefe tarihinin en mühim bir meselesini icmal eder. Bugün (fakülté) yerine kullandığımız (meleke) kelimesi Ruhیات ilminin geçirdiği tekâmülü âdeta hülâsa eden bir hususiyeti haizdir.

(Millet) kelimesinin tarihimizin son devrelerinde aldığı muhtelif maanalar, milli şuurumuzun nasıl tekâmül ettiğini bize gösteren canlı bir misaldir. Eskiden (millet) kelimesi yalnız dinî camia maanasına atılır, ilmihallerin başına bu suretle geçirilirdi. Büyük Türk âlimi Kâtip Çelebi 1663 tarihinde yazdığı (Mizanülhak, Lihtıyarül ahak) adlı eserinde zamanında softalar arasında büyük ihtilâflara sebep olan meseleleri tetkik ederken bir müslümanın (Ben Milleti İbrahimdenim) demesine cevaz olup olmaması meselesinin ne kadar münakaşaları mucip olduğuna işaret eder.

Bu mesele sonradan kat'î bir sureti halle iktiran etmiş olacak ki tanzimatın ilânından üç sene evvel yani 1836 da Harbiye Mektebinde talebeye okutulmak üzere neşredilmiş olan sualli, cevaplı ilmihalde (hangi Milletdensin?) sualine (Hazreti İbrahim milletindenim) suretinde cevap verilmiştir. Büyük edip Na-

Ihsan Bey

namık Kemal hemen bütün yazılarında milleti bir din camiasına girenlerin heyet-i mecmuası maanasına alır, Osmanlılardan mürekkep siyasi bir camiayı kastettiği zaman (ümme) tabirini kullanırdı.

Namık Kemal bu tabirlerin yerinde kullanılmasına o kadar ehemmiyet vermiştir ki 1867 tarihinde Londrada çıkardığı Hürriyet gazetesinde Babrâliyi, resmî vesikalarda, «millet» le «ümme» tabirlerini birbirine karıştırdığı için muahaze etmiştir.

Büyük milletimizin büyük tarihine lâyık şerefli bir ünvanı alan Türk kelimesinin Osmanlı tarihinde ve Kapu kullarının dillerinde ve yazılarında uğradığı hakaretler kapıkullarının milli şuardan ne kadar mahrum bir zihniyete sahip olduklarının en bariz ve müsbet bir misalidir.

Bütün dünya bilir ki yüce milletimizin insaniyete ve medeniyete şeref veren mazisine lâyık mümcaz bir sıfatı olan Türk kelimesinin yüksek tarihinin hak kazandırdığı en asil ve en yüksek mevkii alabilmesi, yalnız Türk tarihinin değil bütün beşer tabirinin en engin ve en küdredi dehasını temsil eden Gazi Mustafa Kemal'in Türk inkılâbının başına geçmesiyle başlar.

İlmî istilâh ve tabirlerin arzettiği ehemmiyetine binaen ilim sahasında yer tutmak isteyen her millet bu istilâhlar meselesine hususî bir ehemmiyet vermek mecburiyetindedir.

Türkçede yazılmış eski ilmî eserlerde istilâhların ana dilinden seçilmiş olduğunu görüyoruz. Osmanlı devrinde yazılmış ilk tıbbî eserlerde de mümkün merteye sadeliğe riayet edildiği görülmektedir. 1388 tarihinde Muratoğlu İshak adlı bir Türk hekimi tarafından yazılan (Havassüledviye) adlı eserde etlerin hassasından bahsedilirken (at eti koyu kan hasıl eder, balık etleri it dalamasına ve çiyân sokmasına nafidir) denildiği gibi üzümünden bahsedilirken (kendisi iyi bir gıda verir ve safi kan tevlid eder ve tene kuvvet verir, adamı semirtir çekirdeğini yiyecek yel yıl yğrği oldur ki eksildikten bir gün yahut iki gün sonra yiyeler ne kadar geç yerlerse menfaati artıktır). Afyon hakkında verilen malûmat arasında (muhaddirdir bihud eyler amma cemî derdi sakın eder afyon barsakları ve ishali bağlar amma hıçkırık getirir, boğazı tutar ve gözü kurutur) denilmiştir. Muradoğlu İshakın eserinde hastalıklardan bahsedilirken bazıları Arapçadan alınmışsa da sayılan hastalık istilâhları arasında (karın ağrısı, göz ağrısı, koltuk dibinde olan şiş, boğazdan gelen kan, öksürük, yürek titremesi, dalak, canavar sokması, karındaki kurtlar, yürek ağrısı) gibi sırf Türkçe olanları vardır. Fakat daha sonraları ilmî istilâhlar, Arapçadan ve Farsçadan alınmağa başlanmıştır.

19 uncu asrın başlarında Garp dillerinden tercüme edilen askerî eserlerde, Şani Zadenin Tıp ve teşrihe, Hoca İshak ve Hüseyin Rifkı efendilerle meslektaşlarının riyaziyat ve tabiiyata dair yazdıkları kitaplarda ilmî istilâhlar için Türkçe yerine Arapçanın yardımına müracaat edilmekle çok yalnız bir yola sapılmıştır.

İlk teessüs ettiği zaman Fransızca'yı tedris lisanı olarak kabul eden Tıp Fakültemizin teessüsünden kırk sene kadar sonra tedris lisanını Türkçeye çevirmek için münevverlerimizin gösterdiği asil heyecanı takdir etmemeğe imkân yoktur. Fakat bu sırada Tıp istilahlarının tespitinde doğru bir yol tutulmamış olmasına da ne kadar teessüf etsek azdır.

Tıp Fakültesi tedrisatını yabancı bir dilden kurtarmak isteyen müteşebbisler Fakültede dersleri Türkçe olarak vermeğe imkân temin üzere tıp kitaplarını Türkçeye tercüme etmek istediler. Bunun için de tababete ve tababetle münasebeti olan tabîî ilimlere ait istilahları tespit etmek zaruretinde kaldılar. İlmî istilahların esasını Arapça ve Farsçada aramağı prensip olarak kabul eden müteşebbisler, istilah meselesinin halline doğru ilk adım olarak Tıp Fakültesi dersleri arasına yeniden Arabî ve Farişî dersleri koydular. Daha sonraları Cemiyeti Tıbbiyeyi Osmaniyenin büyük bir himmet sarfederek meydana getirdiği ve 1873 tarihinde bastırıldığı Lûgati Tıbbiye tetkik edilince görülür ki Lûgati vücude getirenler İbnî Sınann Kanunu, Zehricinin Ettasrif'i, Razinin Havis'i gibi eski eserlerden başka Şani Zadenin tıp kitaplarında ve Mısırdaki basılmış olan eserlerde rastgeldikleri Arapça istilahlardan, Asım Efendinin kamus tercümesinde tesadüf ederek işlerine yarayacağına hüküm ettikleri yine Arapça tabirlerden istifade etmişler, bunlara yine esasını Arapça ve Farscadan alarak uydurdıkları istilahları da katmışlardır.

Bu suretle (Zatürruusu selâsei Fahziye) (Remedi Zülfübeybatı mütesallibe), (Kasabi tahti selimîi sagiriî müşterek), (Rusgu miştîi selâmîi ibhamı kadem), (Rusgu tahtesselâmîi isbâi sagiri kadem), (Zülvüreykatı Tüveyciyei mültasika), (Zülvaraki zehriyei havlelmebiz), (Gışai muhatîi cüseymatı serhasiye), (Hümasiyülvüreykatı tüveyç), (Humzu kiyanusu aselbendi bih), (Varakiyei fahziyei şaziye), (Zatülahaveyni mütesaviyeyn), (Şebekei müteferriai kâzibe) gibi istilahları ilim kitaplarımızı birer muamma mecmuası haline getirdi.

Tanzimat devrinde ilmî ve fennî sahada çalışarak istilahları koyan ilim adamlarımızın hemen hepsi aynı yoldan gittiler. Bu suretle mektep kitaplarına varınca kadar bütün ilmî eserlerimiz anlaşılmaz, içinden çıkılmaz, çetrefil bir istilah tufanı içinde boğuldu kaldı. Daha dün kadar yazı dilimiz nasıl Türkçenin bünyesine ve dehasına yabancı sun'î ve manasız bir yol tuttu ise istilah dili ondan bir kat daha berbat, müşevveş ve ağdalı bir yola döküldü.

Meşrutiyet devrinde toplanan İstilah Encümeni istilahları bir az daha sadeleştirmişse de cezri bir yola gidememiştir. Neticede sekiz dokuz yaşındaki çocuklarımızın eline verdiğimiz kitaplarda bile (müselles), (mütevaziladla), (mütesavizzevaya), (kır'ar daire), (medarı cedi), (medarı saratan), muzafünileyh, (mefülünfih), (tuyuru mütesallika), (tuyuru şatiyye), (hamizi kibriti-mâ), (kudreti mekniye), (Asarı şariye) ve saire gibi tabirler yol aldı; bir hale geldi ki mekteplerimizde çocuklar kendi dillerine büsbütün yabancı ve birbirinden ağdalı

tabirleri ve ıstılahları öğrenmekten o tabirlerle ıstılahların delâlet ettiği mefhumları anlamağa, kavramağa ve hazmetmeğe vakit bulamaz oldular.

Tabirler ve ıstılahlar, fikirleri ve mefhumları anlamağa ve bu fikirler ve mefhumlar üzerinde düşünmeğe birer vasıta oldukları halde talebenin bütün cehtleri kendi dillerine yabancı olan bu tabirleri ve ıstılahları ezberlemeğe tevccüh ediyor. Son zamanlarda mektep kitaplarında olsun ıstılahları sadeleştirmeğe yolu tutulmuş ise de bu hususta yapılan teşebbüsler ilim adamlarımızdan bazılarının bu işe lâyık olduğu ehemmiyeti vermemeleri yüzünden istediğimiz neticeye vardiirilmamıştır. ıstılah ve tabirlerin Türk diline yabancı olmasının tedrisatta ne kadar küçükler doğurduğuna hepimiz şahit olmuşuzdur.

Bugün yedi sekiz yaşındaki bir çocuğa bile müselles veya murabba fikrini vermekten kolay bir şey yoktur. Hergün hemen her yerde tesadüf edilecek müselles veya murabba şeklini çocuğa göstermek, çizdirmek ve yaptırmak bir muallimi en az yoracak bir iştir.

Fakat müsellesle murabba mefhumlarına delâlet eden bu yabancı tabirleri çocuklara öğretmeye, ezberletmeye gelince iş değişir, çocuğun öz dilinde rasgelmediği bu tabirler, ilk hamlede ona adeta muamma gibi gelir. Bu muammayı talebeye hallettirmek için muallimin çekmediği sıkıntı kalmaz. Nihayet zavallı çocuk iyice kavrayamadığı o kelimeyi klişe olarak ezberlemeye çalışır. Çocuk, mefhumları kavradığı sırada bu mefhumların mukabilleri olan tabirleri de ana diliyle ifade edilmiş görse kolayca kavradığı mefhum onun üzerinde ne kadar kolay ve bu mefhumlara delâlet eden Türkçe tabirler onun hafızasında ne kadar derin bir iz bırakacak.

Çocuk, etrafında daima tesadüf ettiği halde o vakite kadar dikkat etmediği bir hakikati öğrenmiş olmaktan ne kadar sevinirse bu hakikati öğrendiği sırada bu hakikati ifade için kullanılan tabirlerin yabancılığı karşısında da o kadar ızdırap duyar.

Nevyorkta, Kolombiya Darülfünununun Ruhیات Profesörü (Thorndike) in bundan birkaç sene evvel tespit ettiği «öğrenme kanunları» bir mefhumu telâkki etmeğe zihnin hazır olmasının o mefhumu öğrenmek hususunda ne mühim rolü olduğunu meydana çıkarmıştır.

Öğrenme kanunlarına nazaran bir vaziyet ile bu vaziyetin aksülâmeli yani cevabı arasında teessüs eden irtibata zihnimiz evvelden ne kadar hazırlanmış olursa o irtibatın teessüs etmesi bize o kadar haz verir. Şimdi bir Türk çocuğunun etrafında çok tesadüf ettiği için kolayca kavrayacağı müselles mefhumuna delâlet eden kelimeyi kendi dilinde beklemesinden daha tabii ne olabilir?

Bu mefhumu Türkçe olarak çocuğa ifade etmekle tabii olarak beklediği bir şeyi kendisine vermiş, onu sevindirmiş, binaenaleyh o tabiri ona kolayca öğretmek için zarurî olan ilk şartı yerine getirmiş oluyoruz. Buna mukabil çocuğun kolayca kavradığı bir mefhumu kendisine büsbütün yabancı bir tabirle ifade et-

mekle onu hiç beklemediği müşkilât karşısında bulundurmuş ve çocuğu mevzua karşı alâkadar edecek yerde mevzudan soğutmuş oluruz. Halbuki haz ve alâka çocuğun öğrenmesi için en mühim âmildir. Bir irtibat ne kadar haz ile müterafik olarak teessüs ederse o kadar kuvvetli olarak yerleşir.

Bir nokta daha var: Çocuğa öğreteceğimiz şey evvelce onun bildiği bir şeye ne kadar merbut olursa o şey onun zihninde o kadar iz bırakır. Bir Türk çocuğu için müselles kelimesini eskiden bildiği bir cezre raptetmeğe imkân yoktur. Halbuki müselles mefhumunu üç kelimesinden gelecek herhangi bir Türkçe kelime ile ifade edersek bu kelimenin çocuğun zihninde yer etmesini temin etmiş oluruz. Vakia müselles kelimesinin Osmanlı Türkçesinde birkaç müştakki vardır. Fakat bu müştaklar çocuğa yabancı olan bir dildendir. Bugün dilimizde artık bu müştaklara yer kalmamıştır. Bugün aramızda ne «sâlise» rütbesiyle rifat kazanacak, ne talaki selâse ile alâkası olacak, ne de teslis ile uğraşacak yoktur. Üçte bir, üçte iki varken, sülüs, sülüsana da ihtiyaç kalmamıştır.

Müselles, murabba gibi kelimelerin ilkmetkep kitaplarına kadar gitmiş basit ıstılahlar olduğunu unutmayalım; bunlar bile talebeğe ağır gelirse sınıflar yükselince muhtelif ilimlerin kendilerine mahsus binlerce muğlak ıstılahlarının talebe için ne kadar tahammül edilmez bir angarya teşkil edeceğini tahmin etmek kolaydır. Bir de evvelce gençlerimizin küçük sınıflardan başlayarak en yüksek tahsil devresine kadar mekteplerde gördükleri arabî, farisî derslerinin yarımını ile bu dillerden alınan ıstılahların maanasına kısmen olsun nüfuz etmelerine imkân vardı. Bugün buna imkân kalmamıştır. Arabî ve Farisî dersleri mekteplerimizden kaldırılmıştır. Dilimize fuzuli olarak giren yabancı ıstılahlar için çocuklarımızın kıymetli zamanlarını kendilerine amelî hiçbir faidesi olmayacak derslerle israf etmeye de bundan sonra imkân yoktur. Binaenaleyh artık talebemizin bir kelimenin if'al, istif'al, tef'il baplarının muhtelif siygalarında alacağı maana farklarını öğrenmelerine ihtimal kalmamıştır. Bu şartlar arasında Arapçadan alınan ıstılahları olduğu gibi bırakmak, çocukları maanaalrına nüfuz edemeyecekleri binlerce ıstılahları sadece bir kişiye olarak öğrenmeye mecbur etmek demektir. Dünyada hiçbir milletin çocukları böyle zulüm derecesine varan bir işkenceye tabi tutulamaz. Bu yolda ısrar edilirse Cümhuriyet Müddeiumumisinin müdabalesine bile mecburiyet hâsıl olacağından korkarım.

Konuşma dilinde tam mukabilleri bulunan veya Türkçe cezirler ve lâhikelerden yapılması mümkün olan ıstılahların ilmi ıstılah olmaları için mutlaka muğlak, mutlaka çetrefil olmaları zarurî imiş gibi yabancı dillerin anlaşılmasız lehçeleriyle çocukların zihinletini doldurmak kadar maanasız ve insafsız bir şey yoktur. Hergün önelerine hayatın ve ilmin açtığı binbir bilgi, müşahede ve tetkik mevzuunu kavramak için sabırsızlık ve derin bir alâka duyan gençlerin, fikir inkişafatının en canlı devrelerinde Türk dilinin munis ve ahenkli ıstılahları ile temas edeceklerine dillerine, ruhlarına yabancı gelen binlerce garip ıstılah

silsilesi karşısında kalmaları hem kendilerine lüzumundan fazla vakit kaybettirmekte hem de hayatın ve ilmin canlı meselelerine karşı alâkalarını azaltmaktır. Bunun gençlerimizin fikrî terbiyesi için ne ciddî bir tehlike olduğunu arz ve izyaha hacet görmüyorum. Kimbilir kaç Türk yavrusu yüzlerce yabancı fasile ve hayvan zümresi isimlerini öğrenmeye mecbur tutulmak yüzünden nebatlar ve hayvanlar ilimlerine karşı duydukları canlı alâkayı bir daha bu ilimlere dair yazılmış kitapları ellerine almayacak kadar kaybetmişlerdir. Vaktiyle kimbilir kaç Türk çocuğu kalbin mekanizmasını ve rolünü iyice anladığı halde yabancı bir dilin kendisine çetrefil gelen tabirlerini kolayca ezberleyememek yüzünden (Buteyni eymen) i (buteyni eyser) den ayıramadığı için sınıfta bırakılmış veya mektepten çıkarılmıştır. Yine vaktiyle kimbilir kaç Türk çocuğu hocasının bile mebiz mi yoksa mebyaz mı diye okunacağında tereddüt ettiği bir kelimeyi veya Türk İmlâ Lûgati çıkıncıya kadar birçoğumuzun nasıl okunacağını kestiremediğimiz binlerce lûgatleri hocasının okutduğu gibi okumadığı için numerosu kırtılmış ve okuduğu dersten ömrünün sonuna kadar soğumuştur.

İstılahları Türkçeleştirmemiz bir taraftan çocuklarımızda bu istılahların kolayca yer etmesine, derslere karşı kendilerinde canlı bir alâka uyandırmasına yarayacak, öte taraftan da talebeye çok zaman kazandırarak zamanlatın, ve daha verimli ve daha terbiyevî bir sütte kullanmalarına imkân temin edecektir. Yazı dilimiz gittikçe sadeliğe doğru giderken istılahlarımızı eski çetrefil vaziyetlerinde bırakmamız dilimizde büyük bir ahenksizlik husule getirecek, Türk dili inkılâbını akamete uğratacaktır.

İstılahların Türkçeleştirilmesi yalnız mekteplerde tedris sahasında inkılâp yapmakla kalmıyacak, halkın seviyesini yükseltmekte de mühim bir âmil olacaktır. Halk kitlesinin seviyesini yükseltmek Türk inkılâbının en mühim cephelerinden biridir. Her ferdi millî camiaya azamî hizmet edebilecek bir seviyeye yükseltmek için onu, istidat ve kabiliyetinin müsait olduğu azamî bir inkişaf derecesine çıkarmak Türk demokrasisinin en mühim bir gayesidir. Her vasıta ile halkın seviyesini yükseltmeğe çalışırken kullandığımız dil halka yabancı bir dil olmakta devam ettikçe bu zarurî gayeyi kolaylıkla elde etmeğe imkân var mıdır? Şunu da arzedeyim ki bugün ilim, her sahada bütün keşiflerini ve tatbikatını halkın her tabakasına teşmil ederek her milletin her ferdini mesut etmek gibi asil ve yüksek bir gaye gütmektedir. Bugün ilim artık bir milletin muayyen ve mümtaz bir zümresine mahsus bir mazhariyet değil, milletin her ferdine yükselme imkânını veren umumî bir saadet ve refah yoludur.

Bu saadet ve refah yolundan halkın bol bol istifade edebilmesi o yolun en uyanık rehberi olan dilin ve o dilde kullanacağımız ilmî istılahlarla tabirlerin halk diline yabancı olmamasına bağlıdır. Halka kendi vücudunu, benliğini, sıhhat ve ıktısat yollarını, millî varlığını öğretirken fikrî seviyesine uygun gelecek en sade bir dille ona hitap etmek mecburiyetindeyiz. Fakat hitap ederken kul-

lanacağımız bir dil ne kadar sade olursa olsun gene ilmi birtakım ıstılahlar kullanılmaktan müstağni kalamayız. Onun için halka rehberlik ederken kullanacağımız millî ıstılahları köylünün bile kolayca kavrayacağı ana dilinden alınmış tabirlerden seçmek bizim için hayati bir zarurettir. Bundan başka ilmi ıstılah ve tabirlerin bir kısmı yalnız teallük ettikleri ilim şubesinin mensupları veya mütehasısları arasında mahdut bir dairede değil, umumiyetle yazı ve konuşma dillerinde de geçer. Gittikçe Türkçeleşen yazı ve konuşma dilimizde bu ilmi ıstılahların eski şekillerini muhafaza etmeleri konuşanların, okuyanların, dinliyenlerin zihinlerini mütemadiyen tırmalayacaktır. ıstılahlarımızı Türkçeleştirmek hususunda yapılan teşebbüslere karşı ilim adamlarımızdan bazılarının gösterdiği ciddi mukavemete ne kadar teessüf edilse azdır. Eskidenberi alışmış oldukları ıstılahlar ilim adamlarımızın bir kısmının manevî hüviyetlerinde o kadar derin izler bırakmıştır ki bu ıstılahlardan birinin harfine dokunmak bile ilmi bir cürüm sayılmaktadır. Bu hususta ilim adamlarımızdan bazılarının gösterdikleri ifrat derecesinde muhafazakârlığa akıl erdirmek mümkün değildir. Bugün kimyaya kullanılan (Acide) veya bunun mukabili olarak yakın bir devirde kimyaya girmiş olan (hamız) kelimesinde fazla bir kudsiyet mi var ki bu tabirlere saplanıp kalalım? Bunların yerine Türkçe bir kelime kullandığımız zaman bu yüzden hamızın cisimler üzerinde yapacağı tesire hâlel gelmeyeceğine emin olduktan sonra bu hususta tereddüde neden lüzum görüldüğünü anlayamıyorum. Nihayet ilim adamları, ıstılah koyacaklardan mefhumlara en uygun düşecek, ilmi bütün nüansları tesbit edecek, hiçbir tedahüle meydan vermiyecek, muayyen ve bir sisteme tabî ıstılahlar isteyebilirler. Bunu kendi dilimizin unsurlarıyla temin etmeğe imkân olduktan sonra ne diyecekleri kalır? Fakat bu neticeyi elde etmek için mutlaka ilim adamlarımızın dilcilerimizle elele vermeleri ve ciddi surette uğraşmaları şarttır.

İlmi ıstılahları Türkçeleştirmek husunda ileri sürülen ilk itiraz, ilmin her şubesinde gördüğümüz fevkalâde terakkî, inkışaf karşısında ihtiyacımız olan binlerce ıstılahı Türkçe cezirler ve lâhikalarla mürekkep bir sistem dahilinde vücade getirmeğe imkân olmadığı noktasıdır. Fikrimce bu noktada tereddüde mahal yoktur. Güzel Türkçemiz her hususta olduğu gibi ıstılah yaratmak hususunda da dünya dillerinin hepsinden daha müsait şartları haizdir. Kurultayımızda bu noktayı aydınlatmak üzere söz almış olan muhterem arakadaşlar, bilhassa değerli profesör Dr. Saim Ali Beyefendinin gösterdikleri deliller en bedbinlere bile emniyet ve itminan verecek bir kuvvettedir. Onun için bu hususta sözü uzatmak istemem. Yalnız şunu bilhassa arz etmek isterim ki bugün Türk lehçelerindeki cezirler ve lâhikalar toplanmış, işletilmiş, muhtelif ilimlere ait ıstılahları Türkçe olarak tesbit için kâfi derecede uğraşmış değildir ki bütün ıstılahların Türkçeden yapılamıyacağını ileri sürmeğe hakkımız olsun. Böyle fevkalâde mühim bir meselede kâfi derecede müspet bir netice almak için imkânın

son haddine kadar uğraşmadan menfi bir hüküm vermeğe ne hakkımız var? Kendilerini salâhiyetli sayan zatlerin birçok meselelerde verdikleri kat'i hükümlerin asılsızlığını tarih bize birçok delillerle öğretmiştir. Böyle acele verilmiş hükümlerin bazan yüksek şahsiyetleri bile ne derece gafil avladığını yine birçok misallerle biliyoruz. Elektriğin ilk keşfedildiği sırada zamanının değerli âlimlerinden biri bu keşfin ameli hayatta hiçbir tesiri olmayacağına hükmetmiş miydi? Büyük bir harp adamı sayılan Napolyon bile demiryollarının icadına karşı istihzalı bir vaziyet almamış mıydı?

Bugün şu veya bu arkadaşımız şu veyabu ilim şubesi için bulacağı Türkçe ıstılahlarda muvaffak olmayabilir. Fakat bu muvaffakiyetsizlik yarın başka bir arkadaşın herhangi bir ilim şubesi için en uygun gelecek ıstılahları vücade getiremeyeceğine delil olabilir mi?

Cezri bir hareketle ıstılahların Türkçeleştirilmesi fikrine muarız olanların ileri sürdükleri bir itiraz da alışılmış ıstılahlar dururken munis olmayan ıstılahları kullanmanın doğru olmadığıdır. Bir kere eski ıstılahlara alışan biziz. Yetişecek nesle, biz hangi ıstılahları öğretirsek ona alışacaktır.

Sonra yeni ıstılahların aykırı görünmesi muvakkat bir meseledir. Her hususta olduğu gibi bu hususta da tekerrürün itiyad üzerinde yaptığı rubî tesiri göz önünden kaçırmamak lâzımdır. Bugün alıştığımız ne kadar ıstılahlar, tabirler, kelimeler vardır ki ilk ortaya atıldıkları zaman bize hiç te munis gelmemişlerdi. Öyle iken bu gibi kelimeleri bugün pekalâ kullanıyoruz. Burada bir hatıramı arzetmeme müsaadenizi rica edeceğim. Mülkiye mektebinin son sınıfında idik; usulü tercüme hocamız merhum Abdürrahman Şeref Beyin dersinde bir vazifede Fransızca «monument» kelimesine mukabil arkadaşlarla birlikte «abide» kelimesini kullanmıştık. Biz bu kelimeyi o sıralarda ilk defa merhum Emrullah Efendinin yazılarında görmüştük. Derste hocamız «monument» a karşı ne bulduğumuzu sorunca (abide) kelimesini ileri sürdük. Merhumun (bunu da nereden çıkardınız?) diye bize çıkıştığını hiç unutmam. Gene o sırada İktisat hocamız merhum Mahmut Esat Efendi hadis ilminde gördüğü «an'ane» kelimesini «tradition» tabirinin mukabili olarak derslerinde kullanmağa başlamıştı. Biz bunu görerek usulü tercüme dersinde tercüme ettiğimiz Fransızca bir notada geçen «tradition» kelimesini an'ane diye tercüme etmiştik. Merhum Abdürrahman Şeref Bey bu tabiri de aykırı buldu ve notada geçen tabiri (hatıratı tarihiye) diye tercüme etti. İhtimal Abide ve an'ane kelimeleri matbuatta ilk kullanılmağa başlandığı zaman birçoklarını memnun etmemişti. Fakat bu tabirler, matbuatta geçe geçe herkese munis görünmeğe başladı. Merhum hocamız da lüzum gördükçe bu kelimeleri kullanmağa mecbur oldu.

Arzettiğim misaller de gösteriyor ki birçok tabirler görülen ihtiyaç ve zaruret üzerine kullanılmağa başlandığı zaman bazılarının kulakına aykırı gelse bile kullanıla kullanıla munis geldiği çok defa vakidir. Bu tabirleri ilk defa kul-

lananlar Türkçelerini bularak kulanmış osaydılar Türkçelerine kulaklarımız daha kolaylıkla alışacak, onlar bize şimdi daha munis gelecekti.

Artık bugün bize hâkim olan zihniyet dünkünün büsbütün âksidir. Evvelce bir ıstılah koymak zarureti karşısında zihinlere ilk gelen tedbir, bu ıstılahı yabancı dilden aramaktır. Bu zihniyete nihayet vermek zamanı artık geldi. Bundan böyle ihtiyaç göreceğimiz bütün ıstılahları kendi dilimizden arayıp bulmaktan başka çare yoktur.

Cezir ve lâhikalarının zenginliği itibariyle ıstılah yaratmağa dünyanın en elverişli dili elimizde duruyor. Dünyanın hiçbir milletine nasip olamayan bu derin ve zengin hazineden bol bol istifade ederek bütün medenî ihtiyaçları tatmin edecek yüksek bir ilim dili yaratmak bugünün Türk ilim ve dil adamlarına teveccüh eden en zarurî, en yüksek, en şerefli bir vazifedir.

Büyük Gazi, Türke verdiği yeni Türk harfleriyle dünyada hiçbir milletin başaramadığı bir mucizeyi hakikat haline getirdi. Bugün yedi yaşındaki bir Türk çocuğunun alfabeye başladıktan iki üç ay sonra Türk dilinde okuyamayacağı tek bir kelime kalmamıştır. Türk inkılâbının yüksek Başkumandanı, şimdi millete yeni bir seferberlik ilân etti: Türk dili inkılâbı... Bu inkılâpta herkesin gücü yettiği kadar vazife alması, canla başla uğraşması vicdan borcu, vatan borcudur. Dünya şahit olsun ki Gazi nesli, Türkün Dâbi Kuşatıcısının rehberliği altında bu çetin işi de başaracak ve dilde inkılâp olmaz diyenlere inkılâbın nasıl olacağını gösterecektir.

(Alkışlar)

Reis — 10 dakika istirahat, ondan sonra devam edeceğiz.

Kapanma saati 15,25

İkinci Celse

Açılma saati 15,30

Reis — Kâzım Paşa Hazretleri

Kâtipler — İsmail Müştak, Muzaffer Beyler

Reis — Müzakereye başlıyoruz.

Abti Tefik Bey — Paşa Hazretleri, müsaade buyrulursa çok kısa bir maruzatım vardır. Türk çocuğunun okuyamayacağı hiçbir şey kalmayacaktır denildi. Bu nokta hakkında iki üç dakika sürmeyen pek kısa bir maruzatta bulunacağım.

Reis — Siz söylerseniz diğer âzalar da söz alabileceklerdir.

Abti Tefik Bey — Efendim, gayet mühimdir. Memleketimiz ve milletimiz